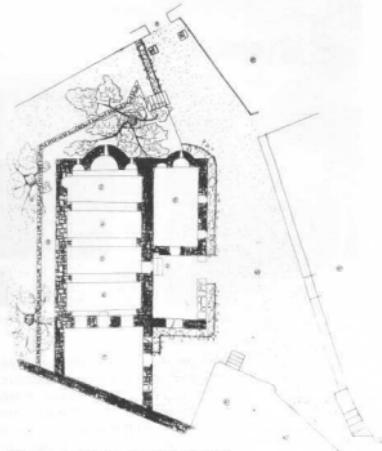

Η είσοδος του Μοναστηριού

Κάτοψη του Μοναστηριού. 1) Είσοδος Μοναστηριού 2) Είσοδος Εκκλησίας 3, 5, 6) Θόλωτά τριώντα 7) Γυναικείνης 8) Πορεκλήσι Αγ. Νικολάου 9) Χαντάκι προστατευτικό για υγρασία 10) Κοινώνες μοναχών 11) Κουζίνα 12) Τραπεζαρία 13) Δεύτερη είσοδος 14) Αυλή

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ

Το πέρασμα του Ζυγού στο Μέτσοβο ήταν πάντοτε πέρασμα κλειδί μεγάλης σημασίας. Μέρος της Εγνατίας οδού από τη Μακεδονία προς τη Θράκη, ο δρόμος που ένωνε την Κωνσταντινούπολη με τη Δύση - και τη Βενετία - περνούσε από εκεί. Όποιος κρατούσε το Μέτσοβο, είχε στα χέρια του το εμπόριο της Ανατολής και της Δύσης. Οι πιό πάνω λόγοι ήταν αναφισθήτης σημασίας για την ύπαρξη του Μετσόβου και αμυντικών φρουρίων του περάσματος, όπως ήταν τα μοναστήρια του Αγίου Νικολάου και της Παναγίας Μετσόβου.

Ελευθέριος Κοκόλης

Αρχιτέκτονας - Συντηρητής

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου στο Μέτσοβο

Πρώτη φορά γίνεται λόγος για το Μέτσοβο τον 7ο αι. μ.Χ. που μνημονεύεται στο θέμα της Νικοπόλεως. Κατόπιν αναφέρεται στην εκστρατεία του Νορμανδού Βοημανδού εναντίον της Θεσσαλίας το 1083. Το 1380 αναφέρεται ότι ο ηγούμενος Μετοδόβου ήταν ο Ηοαίς που τυφλώθηκε από τον Δεσπότη Θωμά (Χρονογραφία Ηπείρου 1856). Το 1380 θελόμενως πώς το καθηγόμενο μοναστήρι ήταν του Αγ. Νικολάου. Την υπαρξή του μαρτυρά χρονογραφία 1700. Βλέπουμε πως το καθηγόμενο μοναστήρι ήταν του Αγ. Νικολάου. Την υπάρξη του μαρτυρά χρονογραφία την ίδια ώρα. Ο ηγούμενος Ηοαίς ήταν απεσταλμένος από την Κωνσταντινούπολη στο Μέτσοβο, ήταν το «πρεσβευτής» της Θρησκείας, της Ελληνικής γλώσσας, και γενικά του Βυζαντίου πνεύματος στην «Ηπείρο, στη θέση κλειδί του Συγού του Μετόβου.

Το Μέτσοβο με την πτώση του βυζαντίου το 1453, δέχτηκε τις Τουρκικές ορδές (από Ανατολή προς Δύση) με αποτέλεσμα να καταστραφεί η πρώτη εκκλησία (μητρόπολη) του Αγίου Νικολάου του Μετοδόβου, χωρὶς δήμος να καταστραφεί ολοσχερώς και το μοναστήρι, που συνέχισε να ζει, και να διατηρεί τα αμύνταια του, τα πρόστατα του, και παράλληλα να διασώζει την Ελληνική γλώσσα και τη χριστιανική θρησκεία με το κρυφό σχολείο.

Μαρτυρία για την επίβιωση αυτή του μοναστηρίου έχουμε το 1650, που ιδρύθηκε το πρώτο κρυφό σχολείο του Μετοδόβου, και που το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου έδινε 20.000 δάπτρα στη «βάνκα» του Μετοδόβου, που προορίζονταν για το μισό του διευθυντή του σχολείου, καθώς επίσης και δύο φορτώματα κρασί από το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου, από την τεράστια καρούτα (βαρέλι) που δρίσκεται ακόμα στα υπόγεια του μοναστηρίου.

Το 1659, ιστορική ημερομηνία για το Μέτσοβο, ο σουλτάνος Αχμέτ ο Δ' του παραχώρως εξαιρετικά προνόμια χάρη στον Κυριάκο Φλώκα. Σκοπός των προνομίων ήταν να έχουν οι-

Τούρκοι με το μέρος τους το πέρασμα κλειδί του Συγού που κατείχαν οι Μετσοβίτες. Ανάμεσα στα πρόσημα αυτά ήσαν και εκείνη που επέτρεψαν το χτίσιμο εκκλησιών.

Έτσι λοιπόν το 1700 έχουμε το δεύτερο χτίσιμο εκκλησίας στο μοναστήρι του Αγ. Νικολάου. Τη χρονολογία μαρτυρά ο ορκογνωματαράς λίθος, με λαζαρέμενη ημερομηνία 1700. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι το μοναστήρι, εκτός από την οικονομική του σημασία, χάρη στην μεγάλη περιουσία που κατείχε σε εκτάσεις (βοσκοτόπια, αμπέλια, καρυδιές, Ευλεία, πρόβατα, γάλα, τυριά, κρασί, και το εμπόριό τους), είχε και πολιτική σημασία πως πρεσβευτή του κατεχόμενου Βυζαντίου σε μια περιοχή ελεύθερη, με πρόνοια. Ήταν μια «μικρή Ελβετία» της εποχής, με θρησκευτικό αρχηγό και Μητρόπολη, με οχυρωμένο μοναστήρι, και μια κρυφό σχολείο. Μια μεγάλη αντίθεση με τις καπασιτικές συνήθειες του ύμνου χώρου, που στέναζε κάτιον από τον Τούρκικο Σύνο.

Έτσι το μοναστήρι του Αγ. Νικολάου έδωσε ότι μπορούσε στον μεγάλο αγώνα για την απελευθέρωση από τους Τούρκους, και συνέχισε να δινεί ακόμα και μετά την απελευθέρωση μέχρι το 1925, που εγκαταεισήθηκε και από τον τελευταίο ηγούμενο, που δημιούργησε για την πράξη του αυτή, οκτωβάθμηκε, ωστε να δίκιη, στο μοναστήρι της Ντουραχάνης.

Από το 1925 λοιπόν και πέρα το μοναστήρι εγκαταλείφτηκε και μόνο περιστοικούς φιλοένενούς, εμπόρους αλλά και ληστές που διαυγκέρευαν.

Για ευκολία γκρέμισαν έναν τοίχο της εκκλησίας, ώστε να χωρένε άνθρωποι, όλογα, και χρηματοποιούσαν την εκκλησία σαν σταύλο και κάθιτο υπότονο. Άναβαν φωτιές μέσα στο κτίριο, με αποτέλεσμα να μαυρίσουν εντελώς όλες οι τοιχογραφίες και να χαθούν μέσα στην κόπανα, μέχρι να ξαναδηγούν στο φως με την πρώτη αναστήλωση του ναού από το ιδρυμα Τοσίτσα. Και όπως αναφέρε-

ται σε επιγραφή, που δρίσκεται δίπλα στην είσοδο «Ιερά μονή Αγ. Νικολάου, μνημονεύεται από το 1300 περίου, ανακαίσαρη γύρω στα 1700, και ανασύρθηκε γύρω στα 1960 από την εγκατάλειψη και τη θεμήλωση, από τους βάτους και τα ερείπια, με δαπάνη του Ιδρύματος Βαρώνου Μιχαήλ Τοσίτσα, πρωτοβουλί και επιμέλεια του Ευάγγελου Αθέρωφ Τοσίτσα.»

Το 1960 λοιπόν έχουμε την πρώτη αναστήλωση του μοναστηριού, που το έσωσε από την κατάρρευση και τον αφανισμό.

Έγιναν σενάρια περιμετρικά που έδεσαν το ναό, και τοποθετήθηκαν

Ο Αγιος Νικόλαος Νεομάρτυρς εκ Μετσοβού, 1753.

2. Στη στέγη της εκκλησίας, που ξαναφιάχθηκε, χρηματοποιήθηκε σύστημα με μεντεόδες ώστε να δοθεί κάποιο «ελαστικότητα» στο κτίσμα. Εποιητής κατολισθητής του έδαφους, που παρασύρει το κτίσμα, δεν το καταστρέφει γιατί ο μεντεός ανοίγοντας κρατά τη στέγη.

απόλινες βέργες που έσφιξαν το κτίριο προστατεύοντας το από την κατάρρευση και την κατολισθηση - που μάστιζε το Μέτασοδο. Τέλος ένιναν και ενισχυτικά άργα. Επίσης έγινε και καθαρισμός των τοιχογραφιών που χρονολογούνται από το 1702. Η υπερβολική υγρασία και οι σκληρές συρνήθηκες του περιβάλλοντος, δημιουργήθηκαν σοθαρές φθορές στις τοιχογραφίες και στο σκελετό της εκκλησίας, που αποτέλεσε τον Οκτώβρη του 1984, εικοσιτέσσερα χρόνια μετά την πρώτη επέμβαση, πάλι με πρωτοβουλία του Ευάγγελου Αθέρωφ Τσοΐτσα και με επιβλέψη του Γιάννη Αθέρωφ, να αρχίσει η δεύτε-

3. Δείγμα συντήρησης. Η δεξιά πλευρά όπως ήταν πριν συντηρηθεί ενώ η αριστερή έχει ήδη συντηρηθεί.

ρη αναστήλωση την οποία συνεχίζουμε μέχρι σήμερα.

Η μη πλευρά του ναού, λόγω της μεγάλης κλίσης του εδάφους, ήταν χαμένη μέσα στο έδαφος μέχρι το ύψος των 2,50μ. περίπου. Το νερό της βροχής πότισε συνεχώς τις τοιχογραφίες, των οποίων τα χρώματα είχαν καταστραφεί τελείως. Πολλά κομμάτια είχαν αρχίσει να αποκολλώνται. Ξεκινήσαμε λοιπόν κόβοντας το κακό από τη ρίζα του. Ένα μεγάλο χαντάκι κατασκευάστηκε έξω από το ναό, κατε μήκος της μίας πλευράς του με φάρδος 1 μ. περίπου, ενώ το χώμα συγκρατήθηκε με την κατασκευή ενός καινούριου τοίχου. Όλο

το εξωτερικό αρμολόι, καθαρίστηκε και ξανασφραγίστηκε με δυνατό χαρμάνι, ενισχυμένο με στεγανωτικά υλικά κατά της υγρασίας.

Απομονώντας λοιπόν την υγρασία εξωτερικά, αρχίσαμε τη στέρεωση των τοιχογραφιών με ενέσεις στερεωτικών υλικών.

Αυτές είναι ζωγραφισμένες από τρεις ζωγράφους. Πρώτος είναι ο Ευσταθίου με τον βοηθό του, που ζωγράφισε τρεις από τους τέσσερις νάρθηκες που σχηματίζουν οι πέντε καμάρες του θόλου του ναού. Είναι καβαράθυλαντινή ζωγραφική αυστηρή, λιτή, και «λειτουργική» στο σύνολό της. Ο ζωγράφος αυτός είχε δι-

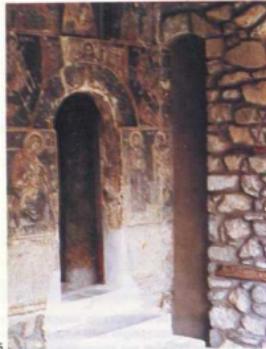

4. Προστατευτικό χαντάκι από την υγρασία.
5. Το εξωτερικό αρμολόι καθαριστήκε και ξανασφραγίστηκε.

6. Είσοδος της εκκλησίας του μοναστηρίου. Οι τοιχογραφίες φέρουν την υπογραφή «Διά χειρός Ευσταθίου» ημερομηνία 1702. Στη δεξιά πλευρά φαίνεται η είσοδος του παρεκκλησίου.

4

5

7. Οι δύο Παντοκράτορες: α) Ο κύριος παντοκράτορας κατά τη συντήρηση και μετά τη συντήρηση. β) Ο δευτερεύων Παντοκράτορας.

8. Εδώ στην κολόνα φαίνεται ρωγμή που έχει υποστεί το κτίριο
9. Άλλη μια τοιχογραφία που καταστράφηκε από τις ρωγμές.
10. Στο παρεκκλήσι μια τοιχογραφία φέρει την υπογραφή «Διονυσίος Μαρέσου 1800».

11. Λαϊκός εικονοστάτης - παγκάρι, στο στάδιο του καθαρισμού.

12. Πέντε φορητές εικόνες από τον γυναικονίτη: α) Παναγία Madre della Consolazione του 15ου αι. β) Μαρία Μαγδαλήνη του 13ου αι. γ) Ευαγγελισμός, με την υπογραφή του Θεόδωρου Πουλάκη. δ) Κλαιουσα του 16ου αι. ε) Εικόνα του 1850 του Πηλιορίτη ζωγράφου «Μαργαρίτου Μακρινιώτου»

13. 1893. Αποκαθήλωση. Λάδι σε πανί.

δαχθεί καλά την τέχνη της τοιχογραφίας από μαστόρους της εποχής, πολύ πιθανόν από τον Ευστόβιον εξ Ιωαννίνων - εξ αίματος συγγενή του - ο οποίος έζησε στη Μεσόπολη της Ιταλίας (Το βιβλιοπλ. Μουσείο Αθηνών έχει μια εικόνα του).

Μπορεί ο δεύτερος ζωγράφος να είχε μαθητεύει στο 'Άγιο Όρος, και αυτό το συμπεριανούμε από τη σύγκριση των αγώνων με τις πανοπλίες στη δεξιά πλευρά του τέμπλου (π.χ. 'Άγιος Θεόδωρος ο στρατηλάτης, 'Άγιος Γεώργιος κ.ά.) με αυτούς του Μανουήλ Πανασέληνου στο 'Άγιο Όρος. Ο εδυματολαγκός πλούτος είναι σχεδόν όμοιος.

Αντίθετα, στον τελευταίο του ναού που είναι ζωγραφισμένος από άλλον ζωγράφο, είναι φανερός ο πλούτος των ιστοριών του γνώσεων. Π.χ. αναφέρει την ιστορία του Αγίου Γεωργίου ο οποίος εμφανίζεται μπροστά στον Διοκλητιανό και υπομένει μια σειρά βασανιστήριων γιατί δεν απαρείται τον Χριστιανισμό.

Ο ζωγράφος αυτός δεῖχνει πως είχε γνώσεις αρχιτεκτονικής, απεικονίζοντας κτίρια με κιονόκρανα, με προσπτική διάπεδη. Τα πλούτα ενδύματα που ζωγράφισε έχουν την επιδραση της ιταλικής προέλευσης τους καθώς και στοιχεία από τη μικρογραφική τέχνη του Θεόδωρου Πουλάκη, σπάνια πράγμα για τοιχογραφίες. Στο φόντο πολλών θεμάτων εμφανίζονται πόλεις οικόληπτες μέ-

σα σε λίγα τετραγωνικά εκατοστά. Το αεισπερίεργο στην τοιχογραφία του ναού είναι η παρουσία δύο Παντοκράτωρων.

'Ενας κύριος Παντοκράτορας στο δευτέρο νάρθηκα του ναού, και ένας δευτερεύον στον τρίτο νάρθηκα, η ύπαρξη του οποίου εξηγείται με την θέληση του ζωγράφου να ισορροπήσει το θέμα των τοιχογραφιών της οροφής.

Ο αγώνας της συντήρησης του πλούτου αυτού της μονής, συνεχίζεται και σήμερα. Οι τοιχογραφίες αποκαθίστανται σταδιακά, οι φορτήσεις εικόνων καθαρίζονται και συντηρούνται. Στον γυναικιόντα του ναού, που φιλοξενούσε πενήντα περίπου φορτήσεις εικόνες, επικρατούσας επίσης τρομερή υγρασία που είχε αρχίσει να τη διαδρώνει. Τις μεταφέραμε λοιπόν στο Μουσείο του Μετσοβού, όπου άρχισαν να συντηρούνται σταδιακά, ανάλογα με τον βαθμό ασθάρρητης της ασθένειας τους.

Μεταξύ των εικόνων αυτών, ανακαλύψαμε διο του Θεόδωρου Πουλάκη, μια Παναγίας δεξιοκρατούσας Ιταλικής σχολής, (Madre della Consolazione) 15ου αιώνα, μια άλλη Ιταλικής Σχολής 13ου αι., με τη Μαρία Μαγδαληνή, που έχει στενή σχέση με τη σχολή του Giotto. Οι εικόνες αυτές ανήκουν στην ουλλογή του Ευαγγελίου Αθέρωφ Τοοΐτα, ο οποίος τις τοποθέτησε στο μοναστήρι του Αγ. Νικολάου.

Τη μεγαλύτερη ικανοποίηση όμως,

είχαμε το Νοέμβριο του 1984 όταν ανοίγοντας μια κρύπτη (που έμοιαζε με οστεοφυλάκιο) στο ιερό του ναού, ανακαλύψαμε τρεις καμβάδες, ένα μετάξι τυπωμένο το 1819, χρυσοκέντητα άμφια του 1888, θιβλία του 17ου αιώνα, χειρόγραφα Βυζαντινής μουσικής, και διάφορα άλλα αντικείμενα.

Οι τρεις καμβάδες έχουν μεγάλη αξία για τα μοναστήρι, γιατί έχουν σχέση με την ιστορία του.

Ο δυο είναι τα ιερά σεντόνια της μονής, από τα οποία το ένα είναι του 1728 ζωγραφισμένο με αυγοτέμπερα από ιερομόναχο της μονής, και το άλλο φέρει χρονολογία 1893, αυτό έχει σπάσει σε πολλά κομμάτια.

Ο τρίτος καμβάς έχει διάφορες παραστάσεις σχετικές με τα μοναστήρι.

The Monastery of St. Nicholas at Metsovo

E. Kokolis

The passage of Metsovo has always been important to the communication between eastern and western mainland Greece. This location of the town can well explain the importance it always had and its fortifications among which the fortress-monastery of St. Nicholas and Panagia.

The monastery of St. Nicholas is mentioned in 1380 as the prominent monastery. The catholicon of the monastery was destroyed in 1453 by the Turks but it was rebuilt in 1700, thanks to the privileges given by the sultan Ahmed IV to Metsovo in 1659.

By 1925 the monastery was abandoned by its monks and since then it was providing shelter to random travelers and brigands. Smoke, excessive moisture and slipping soil are the main reasons for the destruction of the monastery's wall painted decoration. However, in 1960 and 1984 a project for the reconstruction and renovation of the monastery was undertaken, financed by the Averof - Tositas Foundation. Three painters are responsible for the embellishment of the catholicon with wall paintings, each of them clearly distinguishable due to his characteristic art. Portable icons, some of them significant are kept and venerated in the church.